

СЕКЦІЯ 2. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ
SECTION 2. ACCOUNTING AND TAXATION

УДК 336.226:330.34

JEL Classification: H25, H32

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr250801.04>

Скрипник С. В.,

д-р екон. наук, доцент, професор
кафедри підприємництва, обліку та фінансів,
Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон

**ПОДАТКОВІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВ У
ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

У сучасних умовах глобальної економічної невизначеності, посиленої військовими конфліктами, санкційними обмеженнями та структурними кризами, **податкові ризики підприємств** набувають особливої ваги. Економічна нестабільність суттєво впливає на податкове середовище: зміни законодавчих норм, зростання фіскального тиску, ускладнення прогнозування податкового навантаження. Це створює серйозні виклики для бізнесу, зокрема в Україні, де підприємства функціонують у умовах воєнного стану, інфляції та девальвації національної валюти.

Актуалізація дослідження акцентується на необхідності аналізувати нові загрози, пов'язані з податковими ризиками, та розробляти ефективні механізми їх мінімізації. Зокрема, важливими напрямками дослідження визначені наступні: вплив макроекономічної нестабільності на податкову політику держави; зміни в податковому законодавстві, що збільшують ризики для бізнесових структур; практичні інструменти захисту підприємств від фіскальних загроз. Крім того, дослідження має й важливе **прикладне застосування**, оскільки спрямовує підприємства на адаптацію до кризових умов, уникнення штрафних санкцій та оптимізацію податкового навантаження.

Вітчизняні дослідники розглядають податкові ризики як потенційні негативні наслідки, пов'язані зі змінами законодавства, обліковими помилками чи фіскальними рішеннями держави. Курілов Є. [1] аналізує експериментальний проект ДПС з автоматизованою оцінкою ризиковості платників, що, з одного боку, підвищує ефективність контролю, а з іншого - створює ризик надмірного втручання. Тімонов А. [2] ідентифікує ключові ризики 2025 року: автоматичний обмін інформацією, трансфертне

ціноутворення та помилки в звітності. Мороз Ю. [3] акцентує на розвитку податкового комплаєнсу, відзначаючи, що відсутність стабільних процедур створює правову невизначеність. Гавриленко Н. [4] досліджує ризики великих платників податків, підкреслюючи необхідність інтеграції комплаєнс-систем. Сафонік Н. [5] пропонує конкретні інструменти мінімізації ризиків: аналітичні відділи, автоматизацію обліку та регулярні аудити. Сарахман О.М., Мороз В.П. та Шурпенкова Р.П. [6] виділяють стратегічні інструменти управління: адаптивне планування, антикризовий консалтинг та цифрові KPI. Шепель І.В. [7] досліджує специфіку агроризиків, наголошуючи на важливості податкового консалтингу.

Загалом дослідження демонструють комплексний характер податкових ризиків та необхідність інноваційних підходів до їх управління, особливо в умовах законодавчої нестабільності.

В останні роки ця проблема значно загострилася саме через економічну нестабільність, спричинену глобальними кризами, військовими діями в Україні та структурними перетвореннями економіки. Тому необхідно розглянути й кілька важливих категорій у класифікації податкових ризиків.

Внутрішніми ризиками вважають помилки в податковому обліку, недостатній внутрішній контроль або несвоєчасну звітність. **Зовнішні ризики** пов'язані зі змінами законодавства, зростанням податкового навантаження або діями податкових органів. Окрему групу становлять **макроекономічні ризики**, такі як інфляція, девальвація національної валюти та падіння ВВП, які опосередковано впливають на фінансовий стан підприємств і їх здатність виконувати податкові зобов'язання.

Економічна нестабільність тісно пов'язана з податковими ризиками через механізми адаптації фіскальної політики до кризових умов. Наприклад, інфляція знижує купівельну спроможність підприємств, що може призвести до затримки податкових платежів або зростання боргового навантаження. Девальвація гривні ускладнює розрахунки за імпортні операції, що впливає на податок на додану вартість (ПДВ) та митні платежі. Падіння ВВП, як свідчать дослідження, часто супроводжується скороченням податкових надходжень до бюджету, що змушує державу вдаватися до жорсткіших фіскальних заходів, таких як підвищення ставок або скасування пільг.

Вплив макроекономічних факторів на податкове навантаження підприємств у період нестабільності знаходиться у полі зору багатьох українських науковців. Зокрема, було доведено, що інфляція збільшує податкові зобов'язання через індексацію ставок або переоцінку активів, тоді як девальвація може призвести до додаткових витрат у зв'язку з

курсними різницями. Крім того, економічний спад часто супроводжується зростанням кількості податкових перевірок як інструменту наповнення бюджету, що підвищує ризики для бізнесу.

Період економічної кризи, зумовленої воєнним станом суттєво трансформував податкове середовище в Україні. Зміни в податковому законодавстві, спрямовані на мобілізацію бюджетних надходжень, створили низку нових викликів для бізнесу. Однією з найбільш значних змін стало скасування багатьох податкових пільг, які раніше підтримували окремі галузі економіки, зокрема малий бізнес та аграрний сектор. Це призвело до зростання фіскального навантаження на підприємства, які вже працюють в умовах фінансової нестабільності. Паралельно було впроваджено нові обов'язки, такі як додаткові звітні форми та вимоги до розкриття інформації, що значно ускладнило адміністративне навантаження на компанії.

Фіскальні ризики в поточних умовах проявляються через зростання податкового навантаження, збільшення штрафних санкцій за порушення податкового законодавства, а також через проблеми з недоїмками. Багато підприємств стикаються з труднощами у своєчасному виконанні податкових зобов'язань через обмежену ліквідність та складність прогнозування грошових потоків. Особливу увагу привертають операційні ризики, пов'язані з технічними труднощами під час подання звітності. Електронні системи податкової звітності, незважаючи на їх переваги, іноді стають джерелом додаткових проблем через технічні збої або складність адаптації до нових вимог, особливо для малих підприємств з обмеженими ресурсами.

Міжнародні податкові ризики набувають особливої актуальності для компаній, які мають зовнішньоекономічні операції. Впровадження CFC-правил (контрольовані іноземні компанії) та вимог щодо трансфертного ціноутворення значно ускладнили податкове планування для українських підприємств з іноземними активами. Проблема подвійного оподаткування залишається актуальною, особливо для компаній, які працюють у юрисдикціях з нестабільними податковими угодами. Не менш важливими є репутаційні ризики, які виникають у разі порушень податкової дисципліни. У сучасних умовах, коли інформація про податкові суперечки швидко поширюється через ЗМІ та соціальні мережі, будь-які негативні публікації можуть призвести до серйозних втрат ділової репутації та довіри партнерів.

Слід зазначити, що всі ці ризики взаємопов'язані та посилюють один одного в умовах кризи. У таких умовах ключовим завданням для підприємств стає не лише своєчасна адаптація до нових норм, а й розробка комплексних стратегій управління податковими ризиками. Це передбачає

не тільки технічне виконання вимог законодавства, але й активний діалог з податковими органами, участь у обговоренні законодавчих ініціатив, а також інвестування в якісні системи податкового обліку та контролю. Особливе значення набуває професійне податкове консультування, яке може допомогти підприємствам орієнтуватися в умовах швидких змін податкового законодавства та мінімізувати потенційні ризики.

Сучасні умови господарювання, що характеризуються економічною нестабільністю та швидкими змінами податкового законодавства, вимагають від підприємств комплексного підходу до управління податковими ризиками. Одним із важливих інструментів мінімізації ризиків є стратегічне податкове планування, яке дозволяє і оптимізувати податкове навантаження в рамках чинного законодавства, і прогнозувати потенційні зміни в регуляторному середовищі. Багато підприємств вдаються до створення податкових резервів, що дозволяє зменшити фінансовий тиск у разі раптових змін податкових зобов'язань або виникнення суперечок з податковими органами. Особливої уваги заслуговує страхування податкових ризиків, яке хоча й не є поширеним в Україні, але може стати ефективним механізмом захисту від непередбачуваних фінансових втрат, особливо для компаній із значною міжнародною присутністю.

Важливу роль у системі управління податковими ризиками відіграють внутрішній контроль та аудит, які дозволяють виявляти потенційні проблемні зони на ранніх етапах. Регулярний моніторинг податкових операцій, перевірка правильності складання звітності та аналіз відповідності діяльності підприємства чинним нормативним вимогам значно знижують ймовірність виникнення помилок та порушень. Особливо це актуально в умовах частих змін законодавства, коли навіть професіонали можуть не встигати за всіма нововведеннями. Впровадження сучасних цифрових технологій відкриває нові можливості для ефективного управління податковими ризиками. Системи електронної звітності не тільки спрощують процес подання документів, але й дозволяють мінімізувати технічні помилки, які часто стають причиною проблем із податковими органами.

Отже, аналіз сучасних реалій показує, що зміни в податковому законодавстві, особливо в умовах кризи, створюють значні виклики для бізнесу, зокрема через скасування пільг, введення нових обов'язків та підвищення фіскального навантаження. Різноманітність податкових ризиків - від фіскальних та операційних до міжнародних та репутаційних - вимагає від підприємств розробки гнучких стратегій адаптації. Ефективне управління податковими ризиками неможливе без поєднання класичних інструментів, таких як

податкове планування і внутрішній аудит, із сучасними цифровими рішеннями. Особливе значення набуває проактивний підхід, який передбачає не лише реагування на вже виниклі проблеми, але й прогнозування потенційних ризиків та розробку превентивних заходів. Важливим аспектом залишається постійний діалог між бізнесом та державою, спрямований на створення збалансованого податкового середовища, яке враховує як інтереси бюджету, так і можливості підприємств у складних економічних умовах.

Список використаних джерел

1. Курілов Є. Податкові ризики: уряд дозволив ДПС експериментувати. URL: <https://news.dtki.ua/law/inspections/92260-podatkovy-riziky-uriad-dozvoliv-dps-eksperimentuvati>.
2. Тімонов А. Ключові податкові ризики підприємства у 2025 році. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/236937_klyuchov-podatkov-riziky-pdpri-mstva-u-2025-rots.
3. Мороз Ю. Комплаєнс податкових ризиків: новий етап взаємодії податкової та бізнесу URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/komplayens-podatkovykh-ryzykiv-novyy-etap-vzayemodiyi-podatkovoyi-ta-biznesu>.
4. Гавриленко, Н. (2021). Актуалізація податкового потенціалу великих платників податків. *Економіка та суспільство*, 2021. № 30. С. 37-45 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/639> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-37>.
5. Сафонік Н. Податкові ризики в діяльності підприємств та шляхи їх мінімізації. Синергетичні драйвери розвитку обліку, податкового аудиту та бізнес-аналітики, травень 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/392361851_Podatkovy_riziky_v_dialnosti_pidpriemstv_ta_slahi_ih_minimizacii.
6. Сарахман, О. М., Мороз, В. П., & Шурпенкова, Р. К. (2025). Управління податковими ризиками: стратегічні підходи та інструменти мінімізації. *Актуальні питання економічних наук*, 2025. № 8. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/263> DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14942577>.
7. Шепель І.В Податкові ризики і податковий консалтинг в агробізнесі. Сучасні вектори розвитку аграрної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ХДАЕУ, 17-18 вересня 2024 року). Херсон: ХДАЕУ, 2024. 920 с. URL: https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2024/10/konferenciya_2024_10.pdf.